

I am a visual artist with a special interest in interdisciplinary approaches to memory studies, especially with regard to genocide and decolonization. Currently, I am a PhD candidate at the Academy of Fine Arts Vienna, where I am completing my dissertation on the role and relevance of art in the realm of memory politics, with a focus on the “Third Generation” after the Holocaust.

I applied for a Visegrad Scholarship to conduct research on my current arts-based project, titled “How I realized I was Roma, How I realized I was a Jew,” which deals with the commonalities and differences in concealing, rejecting or embracing Jewish and Roma identity by members of the Third Generation after the Shoah/Porajmos. This project explores the various coping strategies that post-Shoah/Porajmos generations have employed to grapple with their own family origins.

Between 1980 and 1988, András Kovács, Ferenc Erős and Katalin Lévai, conducted life interviews with Second Generation Hungarian Jews, which served as the basis for their article (“Hogyan jöttem rá, hogy zsidó vagyok”), which appeared in *Medvetánc* in 1985. My project borrows its title from their groundbreaking study.

My research will culminate in an exhibition (a video work and a set of accompanying workshops) in the summer of 2021. The exhibition, titled “How I realized I was Roma, How I realized I was a Jew,” will be based on my personal experience of being born in Hungary in the 1980s and only discovering my family origins later in life. The exhibition is semi-autobiographical, as I am one of the subjects. I will compare my own experiences of realization and discovery, probing the ways in which other families at times concealed, rejected or embraced their “hidden” or “tabooed” origins. I will also juxtapose the personal stories with those examined by Kovács, Erős and Lévai in the 1980s.

Through these experiences and discussions, I will explore the patterns of tabooing and hiding one’s identity, culture, religion and ethnic background, both intentionally and unintentionally. Through this process, I am asking almost that same questions that Erős, Kovács and Lévai asked in the 1980s. I have tailored the questions to the challenges of the Third Generation, adapting the original questionnaire to both Roma and Jewish perspectives.

By researching the different layers of memory discourses of the Shoah and Porajmos in Hungary, I offer a new perspective on post-Second World War memory through double micro-histories bringing the neglected (and often silenced) voices of the Third Generation to the fore.

I have been planning to do this project for several years, but the real impetus came on February, 10, 2020, when Ferenc Erős passed away. I felt that I should have done this project earlier, perhaps even involving Erős, so now this project has also become a tribute to his memory.

What I was hoping to find in the OSA?

When I was preparing the project I read András Lénárt article “Zsidó identitáskutatások a holokauszt után született generáció körében” (Jewish identity research among the post-Holocaust generation), which states that “All four [!] researchers received a copy of the interviews, and the fifth copy apparently ended up at the foundation, but we did not find a trace of it. The interview reports, however, did remain in the OSA Soros Foundation fond (OSA 13-6-1). The typed texts of the interviews are together with the contracts, reports, lecture notes, publication notes, copies of publications, foreign-language scholarly articles and bibliographies. The audio recordings of the interviews were unfortunately lost. The interviews resulted in seven publications.”

I was hoping to find the research reports based on this information and I still hope to get the chance to see the fifth copy of the interviews. By now I am aware that this requires a longer process due to data protection regulations.

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project

After reading the research report “The biographical method in the study of Jewish identity in present-day Hungary” in English and some notes in Hungarian by Ferenc Erős and András Kovács (1985 OSA 13-6-1:31), I decided to examine periodicals from this era in order to see how contemporary Hungarian journals and weekly daily newspapers portrayed Jews in general and the Erős-Kovács-Lévai research, in particular.

The other goal of my research at the OSA was to find out about the István Kemény poverty and Roma research projects, which began in 1970. I was reading interviews with István Kemény and of course I wanted to know more about the research that led to his forced emigration.

I kept a research diary during my time at the OSA, focusing in particular on the articles about poverty and the depiction of Roma in Hungarian newspapers from the 1970s to the 1990s.

Here is an excerpt of my research diary focusing on István Kemény:

Kemény distributed questionnaires for the Roma-research project to the interviewers, and the only condition was that the interviews be conducted in the gypsy's homes. Tape-recorded interviews were prepared, and afterwards he decided who could take part in the research. This material was housed in the Institute for Sociology and it has been completely destroyed. Articles and reports, however, have survived. Due to his research and weekly seminars on gypsies and poverty, and later on workers, Kemény lost his job at the Institute for Sociology at the end of 1972.¹ A year later, because of the publication of his book, *Magyar Munkások* (Hungarian Workers), all of Kemény's research and publications were banned. Following his research among the workers at the Csepel Iron- and Metalworks and among the workers of Pest County, he reported "in 1970 at a lecture held at the Hungarian Academy of Sciences that the surveyed people were, in fact, poor. In 1970, this was forbidden."² Afterwards, Kemény tried to publish pseudonymously under names like Áron Máté, Frigyes Séley, Anna Román, Flóra Kemény. This was during the heyday of the dictatorship of the proletariat, when the poor were officially called persons with "multiple accumulated disadvantages" ("többoldalúan halmozottan hátrányos helyzetű").³ The final results of this study were immediately hidden away in the safe of the Statistical Office. Later, it appeared as a samizdat publication, and a hundred or so copies circulated in Budapest. Even under a pseudonym, he was unable to work as a scholar, so he found work in other cultural sectors. For example, he made several Roma-themed documentary and feature films with the director Pál Schiffer.⁴

The Erős-Kovács report also focused on the language and the shifting meanings of key terms and concepts in the post-Holocaust period. "It turned out that after a radical transformation of Hungarian Society after 1945, it was not at all clear what was meant by the terms Jewish identity, assimilation, anti-Semitism etc." they wrote. "It was necessary to formulate questions relevant to

¹ Megfelezett élet: Beszélgetés Kemény István szociológussal, *Kritika*, 1990 X., OSA 300 40 5 91

² Beszélgetés Kemény Istvánnal, A hallgatás nem segít, *Magyar Hírlap*, 1990.4.7. OSA 300 40 5 91

³ Beszélgetés Kemény Istvánnal, A hallgatás nem segít, *Magyar Hírlap*, 1990.4.7. OSA 300 40 5 91

⁴ Második Nyilvánosság, Tisztelet Kemény Istvánnak, *Hírmondó*, 1985 okt-nov, OSA 300 40 5 91

the present as well, rather than simply concerning ourselves with answers to earlier formulated questions. For this reason we decided to employ empirical methods in our search for an answer to the question of what is meant by the concept of Jewish identity, as experienced in Hungary after the war.”⁵

Without quoting the entire report I want to emphasize some methodological issues which were crucial in my arts-based research project:

- The interviews were conducted with member of the second generation but also sometimes involved their parents.
- The interviews were based on oral history, supplemented by questionnaires
- The interviews focused on family histories going back two generations
- The interviews focused on childhood roots in Jewish identity
- The interviews focused on Jewishness/anti-Semitism, conflicted feelings regarding to the related questions.

All these methodological issues helped me formulate and examine my own research questions. I focused on other methods and solutions to answer the challenges of living in a multicultural society for both Roma and Jewish Third generation.

After reading interviews with Kemény in Hungarian newspapers and reading the Erős-Kovács research report I realized that in both research projects basically all the raw materials and interviews had disappeared or I am just simply not authorised to access them. I decided to focus only on the articles to see how newspapers discuss Roma people, their homes, their role in society, their general circumstances, education, identities, culture, etc.

Inspired by the interview “A hallgatás nem segít” (silence does not help) with István Kemény, where he mentions that poverty was referred to as “a szegény embert ‘többoldalúan halmozottan hátrányos helyzetű’-nek nevezték” (“poor men, persons with ‘multiple accumulated disadvantages’”) I decided that I am going to pay more attention to the use of language and wording.

⁵ Kovács András, Erős Ferenc kutatási beszámoló ENG HU 1985 OSA 13-6-1/31

While reading these articles, I focused on the following:

- the command of languages, the linguistics, barbarism in the articles regarding to Roma.
- how articles portray the trauma of the Porajmos
- how articles use the “Roma” or “Cigány”, “szegény”, “halmozottan hátrányos helyzetű” and in which context
- how interviews have the aspect of victim narrative
- in interviews how they ask people about their ethnic background
- which stereotypes interviewers used

My time at the OSA shaped my arts-based research project by raising the following questions:

- To what extent is the Erős-Kovács-Lévai research methodology applicable to the Third Generation (of Jews and Romas)?
- In what ways can I involve other researchers to figure out how this research can be applied to Romas of the Third Generation?
- What kind of discourse can there be between Jewish and Roma Third Generation?
- Is there any possibility or need for support groups with people of multiply identity?
- Who, how, where and when do people uncover or discuss their identity?
- What kind of research has been done targeting the Third Generation in Roma and Jewish context in Hungary?

These questions will be reflected in my final work as my research will culminate in an exhibition consisting of a video work, round table discussion, workshops, and a zine publication in the framework of “Jewish Culture 2028,” which will be organized by Marom Budapest in the summer of 2021.

At the end of the document I am attaching in Hungarian some of the articles that strongly shaped my research and some images and drafts of the video work.

Medvefánc 1985 / 2-3

Medvefánc

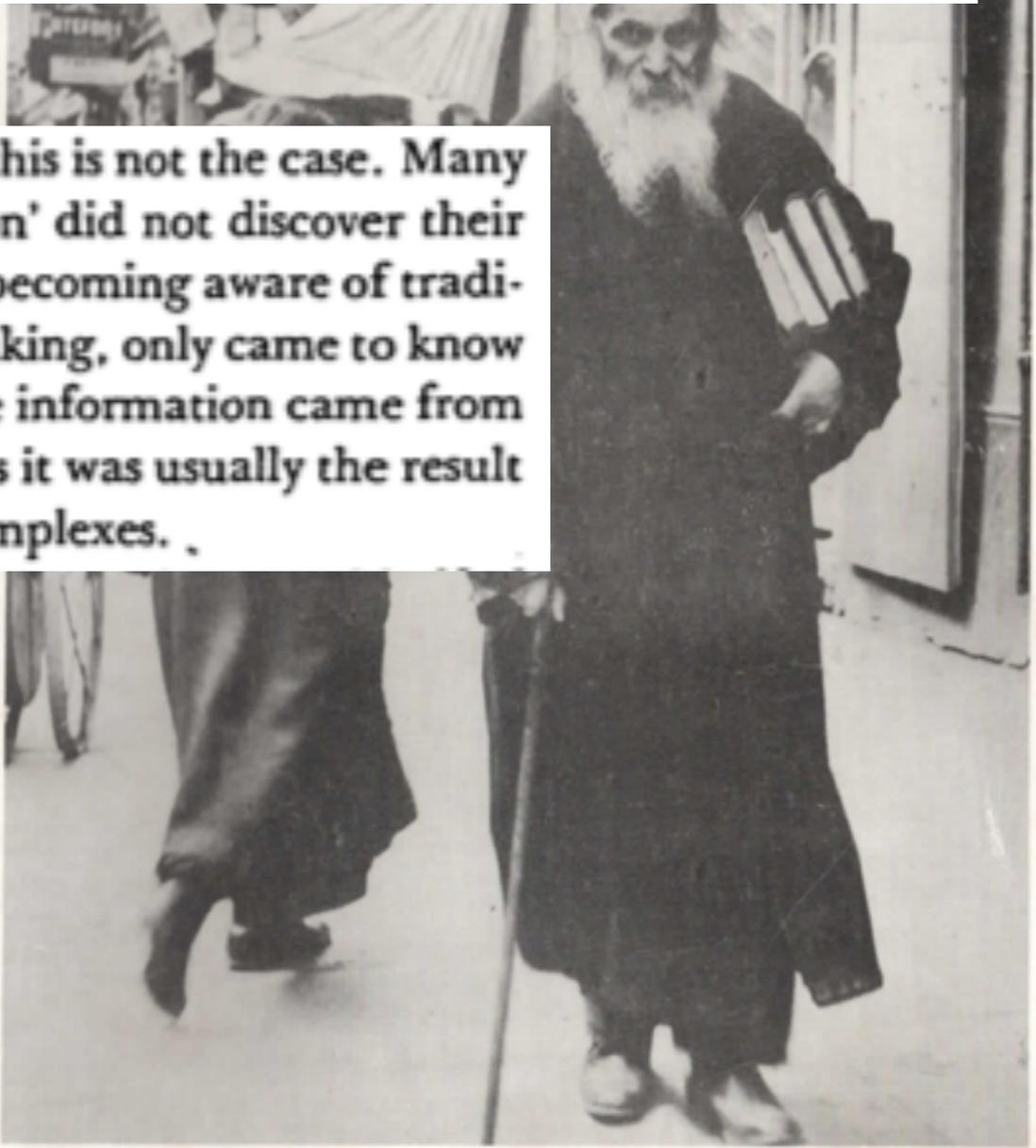
1985/2-3. SZÁM

ÁRA: 40 FORINT

'How did you find out you were a Jew?' In most countries, such a question would be met with astonishment. Whether Jewishness is regarded as national or ethnic consciousness, whether it is defined by religious or cultural traditions, family customs or a combination of these—however we understand it—in most countries one does not 'find it out'—Jewishness is an integral part of family traditions and the everyday and cultural environment, and the society in which one lives takes cognizance of this.

Hungary is one of the few places where this is not the case. Many of those who belong to the 'second generation' did not discover their identity in the above manner—by gradually becoming aware of traditions, or by other means—but, generally speaking, only came to know of it when they reached adulthood. Often the information came from older people. If it came from family members it was usually the result of a quirk in a situation of conflict or of complexes.

Medvefánc 1985 / 2-3

The project *“How I realized I was Roma, How I realized I was a Jew”*
exhibition: video, workshop, roundtable discussion, zine, article

A woman with dark, curly hair is sitting at a wooden desk in a room. She is wearing a white cardigan over a dark top and a gold necklace. She has her hand to her face in a thoughtful pose. On the desk in front of her are several papers and a zine. Two adjustable desk lamps are mounted on the wall behind her, one on each side. The room has white walls and a window with a wooden frame. The text "Rájöttem, hogy ők tudták amit én nem tudtam" is overlaid on a black box at the bottom of the image.

Rájöttem, hogy ők tudták
amit én nem tudtam

The project *“How I realized I was Roma, How I realized I was a Jew”*
exhibition: video, workshop, roundtable discussion, zine, article

A woman with dark, curly hair is sitting at a wooden desk in a room. She is wearing a white cardigan over a dark top and a gold necklace. She has her hand to her face in a thoughtful pose. On the desk in front of her are several papers and a zine. Two adjustable desk lamps are mounted on the wall behind her, one on each side. The room has white walls and a wooden frame around the desk area.

a barátaim sem tudták
és én sem tudtam

How did you realize that you were a Jew?

How did you realize
that you were Roma?

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

1. to find the questionnaire (it got lost), but I found the research report

F. Evid

A. Kovács

nelkölözött, de a

(...)the narrator creates his/her “life-history” from past events, as seen from the present and that is his present identity which creates the connections among these events.

“The “life-history” could serve to reconstruct the identity of the interviewed subject

Hungary following the war. By this time, the issue had already been in the air for some time. The reception of popular and literary works on the subject attested to the fact that not only a lot of questions remained to be answered, but some forty years later--after a forced halt to debates on the issue following the war--it had become no longer possible to pose the questions in the same manner. It turned out that, after a radical transformation of Hungarian society after 1945, it was not at all clear what was meant by the terms Jewish identity, assimilation, anti-Semitism, etc. Consequently, it appeared that, although historical studies were necessary, but not sufficient, to ascertain the current meaning of these concepts, it was necessary to formulate questions relevant to the present as well, rather than simply concerning ourselves with answers to earlier formulated questions. For this reason, we decided to employ empirical methods in our search for an answer to the question of what is meant by the concept of Jewish identity, as experienced in Hungary after the war.

Our basic approach has been centered on the collection of a relatively large number of very detailed life histories

jó ideje a levegőben volt, ^(előre) A kérdést érintő publicisztikus és szépirodalmi művek fogadtatása ^(előre) tanuskodott róla, ^{újra felvetődött} hogy ^{hogy} sok kérdés maradt ^{nyitva} a háború utáni viták kényszerű lezáródása után, ^{hiszen} az 1948 után eltelt időszakban természetesen sok minden történt, ^{de} így nemcsak a válaszoknak kell másként hangzaniuk ma, mint közel negyven évvel ezelőtt, ^{hanem} a kérdések sem ^{lehet ugyanolyan feltevések} ugyanazok. Sőt, az sem világos, ^{Chogy a magyar társadalom} mit kell értenünk a beszélgetések során, a megjelent írásokban ^{felbukkanó} fogalmakon: zsidó identitás, asszimiláció, zsidókérdés, antiszemitizmus stb. ^{Ugy kétszert} gondoltuk ^{hogy} a tisztán történelmi kutatások ^(megtaláljuk) nem elegendők ahhoz, hogy ^{megértsük} a fogalmaknak a mai értelmét, hogy megfogalmazzuk a ma is releváns kérdéseket - a válaszokról nem is beszélve. Ezért megpróbáltuk empirikus eszközökkel feltárni, mit is jelent a zsidó identitás a háború utáni Magyarországon?

x

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

k, hogy ez volt az utolsó itt eltöltött kará-
a kilencedik új év már boldogabb lesz.
N. G.

gyárban" az asszonyok alig keres-
nek három-négyezret. Mi öcsödi ci-
gányok ezért is járunk el dolgozni

erőre is szükségünk lesz, szívesen
látjuk a cigány dolgozókat is.
Ménes Attila

● Csak így, becenevén szólítja a
falu apraja-nagyja. Pályafutásáról
legendák keringenek. Hodász óvónő-
jét, a cigánykápolna első kántorát
vajdaként is emlegetik. A mátészalkai
kórház gégeosztályának hófehér illatú
magányában talállok rá, két hét után
első látogatóként. Nyugtalan, menne már,
repülne haza! Várják kiscsoportos
óvodásai, hogy segítségével anyanyelvük
védőbástyái mögül kimerészkedjenek a
tágabb közösség ismeretlen csodákkal
teli világába. Várják a szülők kérvényeikkel,
panaszaikkal. Fogadni kell a Budapestről
érkező pedagógusokat, jönnek a filmesek
is . . . ezernyi tennivaló, ő meg itt nyomja az
ágyát. Jaj, hát meg kellene már gyógyulni,
de a hangja csak nem akar visszajönni,
a vérnyomása pedig folyton felleszalad.

M.

A múlt karnyújtásnyira. Soja
tiszteletes, a kápolna, a gyönyörű
énekek, ruhák, szalagok, lélekmelegítő
jóakarát, hit. Hit önmagában, másokban,
az emberben. Hogy szép vágya teljesülhet,
ha igazán akarja. Pedig akkor már három
gyermeke volt. A cigánytelepen ruhátlanul
szédelgő apróságokat spárgával körülkerített
homokdombon gyűjtötte össze. Mesélt, énekelt,
verselt nekik, tanította őket. Az anyák
mielőtt böngészni indultak a mezőre csak
úgy bedobálták a madzag alatt gyermekeiket
Lina szabadteri óvodájába. Ma, az egykori
homokdombon a cigányasszony több-

éves utánajárásának eredményeképpen
kétszobás, hideg-meleg vízzel, fürdőszobával,
vécével ellátott intézmény áll, a járás büszkesége.
A hatvan gyermekkel hét felnőtt foglalkozik.
Linából, az egykori dajka-mindenesből végzett
óvónő lett. A kiscsoportos, csak cigányul
beszélő gyerekek tanítója, a magyar nyelvre
szoktatás kis műhelyének vezetője. Hogy miért
nem az óvodáé? Úgy hírlik az előítéletek miatt.
A magyarok, óvónők, dajkák, gondozók nem
fogadták el, hát lemondott. Ma ő a cigányóvoda
egyetlen cigány dolgozója. Hiába jelentkezne
dajkának több asszony a telepről, a „fehér
embereket” nem szabad elriasztani. Lina hangja
egyre halkul. Rágyújt. A kékes füst nyugtató.
A gyógyulás még késik.

Dárdai Zsuzsa

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

36 708
NAPLÓ (VESZPRÉM), 1987. december 5.

Sorok az előítéletről

Hamis kórus

A minap Esti dal címmel, alig pár perces dokumentumfilmet sugárzott a televízió. Megdöbbenő és felkavaró tudósítás társadalmunk feneketlen bugyraiból, ahonnan ismert, de nyíltan és a nagy nyilvánosság előtt eleddig még ki nem mondott sötét és gőzös nézetek ömlöttek a nézőre. A cigánykérdés állítólagos „megoldásáról” mondták el zavaros véleményüket tarfejű, üres tekintetű tizenévesek. Elkészerítően primitív, lappangó agresszivitásról árulkodó elképzelésük jellemzésére elég legyen itt csak annyi: a gyerekek „megoldása” kínosan emlékeztet egy örült elme 40–50 évvel ezelőtti megoldási kísérletére, a hírhedt *endlösung*-ra, a zsidók megsemmisítésének háborodott tervére (és sajnos gyakorlatára).

mokba dugja a fejét, szemét köti be az, aki nagyvonalú kézlegyintéssel elintézi és egy szűk réteg világképének elferdülését látja csupán a suhancok tervében. Nap mint nap tapasztal-

Sematizált képet rajzolunk a cigányságról. A legelte véleménycsoport, hogy úgymond vannak dologtalanok számban – dolgos cigányok. Az előbbi a danászó, a kiszákos munkakerülők, míg utóbbi a kiglancolt, piperi déglátóipari zenészek tábora. Mifene! Egy aprócska mintha ilyenkor megfeledkeznék, arról, hogy ezek az emberek „gyarok és füstöképűek” (s mily leleményes nyelvünk!) tók azokon a munkahelyeken (trógermunkáktól az utósig), amikhez nem igazán fűlik a fogunk. És hogy a zenész „bazsevások” muzsikálják az asztal alá a búkodó kedves vendéget. És miközben sorra épülnek házak csak – mekkora közhely – az építési területen sörözők bennük, és miközben zenészeik sorra nyerik a komoly dzsesszhangversenyeket, mi csak – előbbinél is nagyobb hely – a primás homlokára ragasztott százason vihogdom, jól tudom: ellenpéldák is akadnak szép számmal megint csak a tyúk-tojás feladványa...)

Ragadós az előítélet, mint a csiriz. Azokat tapasztal könnyebben magához, akik leginkább védtelenek. A ket, az életre kevésbé megedzetteket. Példa sajnos nál is több van erre. Közismert a kurucok vezérééről is. Nagy részén – jórészt a cigánylányok

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

Cigányok

E 1990. június 23., szombat

Lakótelepi reneszánsz

avagy

amiért Péli Tamás festőművész
az ördöggel is leül kártyázni, ha nyerhet

— Képein a cigányszemekből hit és derű sugárzik. Nyilván nem véletlenül...

— A hit és derű egyetlen szóval jobban megfogalmazható: elszántság. Mert ez azért elég jellemző erre a harmincmillió népre. Szüksége is van rá, hiszen szétszórta a világot minden táján. Talán, ha lenne írott történelmünk, akkor országunk is lenne.

— Országot mondott, nem hazát — ezek szerint itthon otthon vannak.

— Én magyar cigánynak tartom magam, és kimondottan büszke vagyok rá. De azt hiszem, lehetek is, éppen nemrégiben láttam a Fekete Doboz egyik filmjét, amely arról szólt, hogyan védték meg a cigányok Erdélyben a magyarokat. Szavamra mondom — hősiezen. Pedig a cigányok errefelé lehetnek mosolygóságok, gazdagok, sárköziek, de hősök a legkevésbé sem. A parlamentbe sem juthatnak be, mert nem nézik jó szemmel őket az ott trónoló orvos-műszerész-történészek. Pedig ebből alighanem baj lesz, ha így marad. Isten látja lelkemet, nem kívánom: de ha a kisebbség még sokáig

— Egy nagyon szűk, többnyire bérből-fizetésből élő mecénáskör tartott el. Akik hittek és hisznek bennem. Barátaim.

— Egy költő azt mondta, hogy a hazai értetlenség alighanem előbb-utóbb a világhírbe kergeti majd, hiszen a verseit a magyarok kívül már elég sok nyelven kiadták — külföldön. Nem fél, hogy ön is így jár?

— Ettől igazán nem kell félnem, ugyanis én már most világhírű vagyok. Éltem egy darabig Hollandiában, és igazán nem lehet okom panasza: igazi egzotikus kuriózumnak számítottam arrafelé, sok képemet megvették, bejártam a világot. Nyilván az illetékesek azt gondolták, amikor hazajöttem, hogy arannyal tömött matracon alszom, úgyhogy rám senkinek nem kell gondolnia, milliárdos vagyok. Mit mondjak?! Nem egészen.

— Érdemes volt hazajönnie?

— Mondtam már, hogy én magyar cigány vagyok, és nem holland cigány, én itt akarok, az itt élő népemnek dolgozni. Őket szeretem, ők szeretnek engem. Meg aztán, a cigány — hűségesebb fajta. Ahogy a költő mondta: „Ragyogjatok, hűségesebbek!”

— Én magyar cigánynak tartom magam, és kimondottan büszke vagyok rá. De azt hiszem, lehetek is, éppen nemrégiben láttam a Fekete Doboz egyik filmjét, amely arról szólt, hogyan védték meg a cigányok Erdélyben a magyarokat. Szavamra mondom — hősiezen. Pedig a cigányok errefelé lehetnek mosolygóságok, gazdagok, sárköziek, de hősök a legkevésbé sem. A parlamentbe sem juthatnak be, mert nem nézik jó szemmel őket az ott trónoló orvos-műszerész-történészek. Pedig ebből alighanem baj lesz, ha így marad. Isten látja lelkemet, nem kívánom: de ha a kisebbség még sokáig elnyomatottságot is jelent, robbanhat az elfojtott indulat... Cigánybűnözésről szokás beszélni, ha egy férfit kasztrálnak Székesfehérváron, akkor okvetlenül megjelenik a másnapi lapokban, hogy cigányok voltak a támadók, de azt elfelejtik hozzátenni, hogy mellesleg az „áldozat” előzőleg megerőszkolta a „cigány” kislányát.

— De ha nincs cigánybűnözés, nincs cigány művészet, cigány festőművész se létezik. Ön micsoda?

— Én egy reneszánsz festő vagyok, aki a huszadik század második felében él, európai és cigány lelkületű. Hát persze, hogy nincs cigány művészet. Cigány kultúra viszont igenis van, cigány lelkület és érzésvilág is van. Ennek vagyok én hídépítője, ha úgy tetszik nagykövete, de ha túl magas a titulus, akkor követtségi tanácsosa, külkapcsolata, még azt is vállalom, hogy spionja. Nem látható rajtam messziről a ci-

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

1990 July 31: the Cigánynap in the Almássy téri Szabadidő Központ

Hiányzó pártoktól kérdeztük Miért maradtak távol a cigánynapról?

— Miért nem mentek el az Almássy téri Szabadidő Központban szombaton megtartott cigánynapra? — kérdeztük a négy „igazolatlanul” hiányzó párt képviselőit.

Somlai János választmányi titkár (Fidesz):

— Az iktatott leveleket is át néztem, de nem találom a meghívót.

Rónaháty István frakciótitkár (FKgP):

— Minden küldemény átmegy a kezemben, így biztosan állíthatom, hogy hozzánk nem érkezett meghívó levél.

Jánosi György főtitkárhelyettes (MSZP):

— A pártközpont nem kapott értesítést a cigánynapra szervezett politikai vitafórumról.

Dr. Lukács Tamás az emberjogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság alelnöke (KDNP):

— Mi kaptunk meghívót. Feltűnik ugyan attól, hogy megjelenésünk esetleg a kampánycsend megtöréseként minősíthető, mi azonban a rendezvény jellege miatt részt kívántunk azon venni. Sajnos pusztán technikai okok miatt nem tudtam eleget tenni a meghívásnak. Egerből főlhívtam a szervezőket és jeleztem, hogy a cigányság problémáinak megoldását célzó tervezetükre írásban fogunk reagálni.

N. I.

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

A cigányság és az SZDSZ

A magyarországi cigányság szervezetei, valamint a Phralipa független cigányszervezet megállapodást kötött: felhívják tagjaikat és támogatóikat, hogy a vasárnapi választásokon támogassák az SZDSZ egyéni jelöltjeit.

Az SZDSZ vállalta, hogy területi és országos listáin négy cigány képviselőt juttat a parlamentbe. A választások második fordulójában a magyarországi cigányság szervezetei kérik valamennyi cigány szavazó állampolgár és támogatóik szavazatát. Csatlakozott a nyilatkozathoz a Budapesti Cigányzenészek Társadalmi Bizottsága is, felkérve a cigányzenészeket, menjenek el a választásra, s szavazataikkal a Szabad Demokraták Szövetségének jelöltjeit támogassák. Mindezt az a sokszorosított szórólap tartalmazza, amelyet tegnap osztottak szét az újságírók között az SZDSZ sajtótájékoztatóján.

Pető Iván ügyvivő a továbbiakban elmondta, hogy konk-

rét gazdasági kormányprogramot készítenek elő, amelyet nemcsak a lehetséges koalíciós partnerekkel, hanem a független szakszervezetekkel is meg kívánnak vitatni. Az ügyvivő elmondta, hogy az SZDSZ szerint nem volt szerencsés Tökés Lászlót és Raj Tamást, az SZDSZ egyik képviselőjelöltjét egy plakáton ábrázolni. Az ezzel kapcsolatos reagálásokat azonban túlzottnak ítélik. Pető Iván emlékeztetett arra, hogy az SZDSZ annak idején nem kifogásolta, hogy Kányádi Sándor erdélyi magyar író részt vett az MDF egyik sajtótájékoztatóján.

Munkatársunk kérdésére, miszerint a Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetsége az MDF képviselőjelöltjeinek támogatására hívott fel a minap, Pető Iván azt válaszolta, hogy tudnak róla, s valószínűleg a szervezet megosztott abban a kérdésben, melyik két nagy pártot támogassa.

P. L.

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

ugy elsősorban?

— A „cigánykérdés” kifejezést rosszízűnek tartom, felszabadulás előtti hangulatokat idéz. Ami azonban a cigányok problémáit illeti, nos, azok egyszerre kisebbségi és társadalompolitikai jellegűek. Nem lehet csak szociális kérdésként kezelni, mert más rétegek is vannak hazánkban hátrányos helyzetben. A cigányság kisebbség, ám főként szociális szempontból különbözik környezetétől, többségük helyzete halmozottan hátrányos. Ezért van szükség cigánypolitikára, ami azt jelenti, hogy az oktatáspolitikán, lakáspolitikán, szociálpolitikán stb. belül fordítunk megkülönböztetett figyelmet erre a népcsoportra.

Végül is minek minősül a magyarországi cigányság?

— Hivatalos meghatározás szerint sajátos kultúrájú és hagyományú népcsoport. A népcsoporton belül azonban jelentős kulturális és életmódbeli különbségek vannak a zenész, az oláh és a magyar, illetve a kárpáti cigányok között. Mint érdekességet említem, hogy a különbség — a tapasztalatok szerint — abban is megnyilvánul, hogy sokkal gyakoribb cigányok és a „magyarok” közötti házasság, mint pl. az oláh-cigányok és a zenész-cigányok között.

tem nem beolvasztani, hanem tömegeiben kiművelni, felemelni kell a cigányságot.

— Milyen szervezete van a cigánysággal való foglalkozásnak? Partner-e ebben a cigányok kulturális szövetsége?

— Az érdekeit főhatóságok képviselőit egyesíti a Tárcaközi Koordinációs Bizottság. Hasonló bizottságok vannak a megyékben, városokban és községekben. Több mint egy éve alakult meg a Hazafias Népfronton belül az Országos Cigánytanács, s alig fél éve a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége. Úgy gondolom, hogy ezek a szervezetek úgy segíthetnek a legtöbbet, ha a cigányságot mozgósítják saját kulturális szintje emelésére. A társadalom is csak azokon tud segíteni, akik — a lehetőségek határain belül — maguk is mindent megtesznek, hogy előbbre jussanak. Nagy jelentőségűnek tartom a cigányújság megjelenését. Máris jól és sokat tájékoztat, segíti a cigányság önismertetének fejlesztését. Jó jel, hogy kapós a lap.

— Mit lehet tenni az előítéletek ellen? Ismert például, hogy bizonyos szórakozóhelyekre nem engedik be a cigányokat.

— Az elmaradott gondolkodásmódot, az előítéletes szemléletet nem lehet határozatokkal meg-

mint a döntő többség, a gyárakban, üzemekben becsületesen dolgozók. Sokat segíthetne a sajtó is, bemutatva, hogy milyen sok önmagát emancipáló cigány van.

— Az emancipálásnak, felemelkedésnek fontos területe az oktatás. Milyen ma a cigányság műveltségi állapota?

— Rossz. Az általános iskolát a cigánygyermek csak alig hatvan százaléka végzi el. Igaz, ez nagy eredmény a 25 évvel ezelőtti kéthárom százalékhöz képest, de a fiatalok jó része mégis megreked a segédmunkássorban. A nyolc osztályt elvégzőknek is csak harminc százaléka tanul tovább, és végül csak 11 százalékuk szerez valamilyen végzettséget. A cigányoknak több mint a fele segédmunkás, a nem cigány népességnél ez 12 százalék. A tanuláshoz tehát hatalmas jelentősége van, már csak azért is, mert mind kevesebb olyan munkakör lesz, amit iskolázatlan emberek is betölthetnek. De nem elkülönített iskolázás kell, hanem gyermekeink minél kisebb kortól való együttnevelése, hogy az előítéletek kölcsönösen csökkenjenek, s a gyermekek előtt a felemelkedés követhető példái álljanak.

Miklós Gábor

What did I find in the archive and how did it shape my thinking about the project?

I kept a research diary during my time at the OSA:

3. How newspapers talk about Roma people? Articles from 1980's and 1990's.

